

۱- موقعیت و اقلیم شهر:

شهر قزوین ، مرکز استان و شهرستان قزوین، شهر قزوین در مدار 50° طول شرقی و $36/16^{\circ}$ عرض شمالی قرار دارد. قزوین از شمال شرق به رازمیان ، از شرق بیدستان و محمدیه، از جنوب شرق به الوند، از جنوب به شهر صنعتی لیا ، از جنوب غرب به اقبالیه، از غرب به محمود آباد نمونه و از شمال غرب به منجیل راه پیدا می کند.

شهر قزوین دارای آب و هوای نیمه خشک و سرد است و توده های هوای مدیترانه ای این شهرستان را تحت تاثیر قرار می دهند. میانگین بارندگی شهرستان $337/5$ میلی متر در سال است و میانگین درجه حرارت سالانه آن نیز $13/9$ درجه سانتی گراد است . بیشترین بارندگی از ماههای آذر تا اردیبهشت و کمترین بارندگی از تیر تا شهریور است. بارانی ترین ماه سال ، فروردین و خشک ترین ماه تیر است. بیشترین تعداد روزهای یخبندان از ماههای آذر تا اسفند است و از نظر ابرناکی ماههای اسفند و فروردین پر ابرترین و ماه شهریور کم ابرترین ماه سال است (مهندسین مشاور شارمند جلد ۱ و ۲)

دسامبر نوامبر اکتبر سپتامبر اوت ژوئیه ژوئن مه آوریل مارس فوریه ژانویه

دمای بیشینه ($^{\circ}\text{X}$)	۵,۱	۷,۶	۱۳,۷	۲۰,۰	۲۵,۹	۳۲,۲	۳۵,۶	۳۴,۶	۳۰,۹	۲۳,۱	۱۵,۴	۸,۱	—	۲۱
دمای کمینه ($^{\circ}\text{X}$)	۴,۷-	۲,۹-	۱,۷	۶,۴	۱۰,۶	۱۴,۶	۱۷,۷	۱۶,۹	۱۲,۹	۷,۸	۲,۹	۱,۹-	—	۶,۸
بارش (μm)	۴۴,۵	۴۰,۸	۵۲,۱	۴۱,۰	۳۴,۵	۵,۹	۱,۲	۱,۹	۰,۸	۲۱,۷	۲۱,۸	۴۴,۰	©	۳۱۰,۲
روزهای بارانی	۱۰,۵	۱۰,۱	۱۳,۳	۱۳,۳	۱۲,۷	۴,۵	۲,۴	۲,۳	۲,۰	۷,۷	۷,۹	۹,۷	©	۹۶,۴

میانگین دما و بارش برای آب و هوای قزوین در سال ۲۰۱۳ میلادی

۲- تاثیر اقلیم بر شهر:

در منطقه قزوین به دلیل اهمیت بیشتر گرمایش نسبت به سرمایش و به دلیل طولانی تر بودن مواقع سرد سال در مواقع سرد سال باید به تاثیر بادهای سرد، سایه ایجاد شده، تقلیل دما محسوس و مساله یخ زدگی در سطح معابر توجه شود و جهت معابر متناسب شرایط اقلیمی باشد و جهت شمال - جنوبی مناسبترین جهت و جهت ۱۵ درجه غربی در اولویت بعدی قرار دارد. با توجه به یخبندان از روی زمین تا پی ساختمان و مبلمان شهری سنگین وزن به اندازه عمق یخبندان باشد، به ازاء هر درجه زیر صفر عمق یخبندان ۱۰ سانتیمتر محاسبه می شود. از آنجاکه متوسط حداقل دما سالیانه ۹- درجه است عمق یخبندان در این شهر ۹۰ سانتیمتر است (آمار سالانه اداره کل هواشناسی قزوین)^۲.

پیشنهادات در خصوص استفاده از مصالح مناسب اقلیمی:

۱- استفاده از مصالح با ضریب جذب حرارت بالا مانند چوب (به خصوص در مورد نیمکتهای پارکها، پیاده روها و ایستگاههای اتوبوس) ولی به دلیل تخریب پذیری بالای چوب بتن را با رنگهای گرم پیشنهاد داد.

۲- استفاده از پوشش کف به صورت خشکه چین و با شیب مناسب و سطح مضرس پیشنهاد می شود تا باقیمانده آبهای سطحی باعث یخ زدن، لغزنده شدن نشود.

۳- استفاده از سطح غیر انعکاسی به دلیل بازتاب نور خیره کننده.

۴- استفاده از زوایای مناسب تابش آفتاب بر روی مصالح تجهیزات شهری زمستان.

۵- وجود اقلیم سرد و خشک در قزوین استفاده از مصالح مناسب جهت هوای سرد زمستان را ضروری می کند همچنین استفاده از رنگهای گرم در تجهیزاتی که مورد استفاده مستقیم قرار می گیرد.

۳- پیشینه نام قزوین

نوشته‌های باستانی یونان قزوین را با نام «راژیا» معرفی می‌کند و پس از آن در نوشته‌های اروپایی این شهر با نام شهر باستانی «آرساس» و یا «آرساسیا» شناخته می‌شده است. اشکانیان قزوین را به نام مؤسس آن «اردپا» می‌خواندند؛ و ساسانیان نام این شهر را «کشوین» (یعنی سرزمینی که نباید از آن غافل شد) نهاده بودند. در برخی متون نام این شهر «قسوین» (یعنی شهری که مردمی پر صلابت و استوار دارد) ذکر شده است. به هر روی مورخان و باستان شناسان عصر حاضر قزوین را عربی شده «کاسپین» می‌دانند؛ و بر این باورند که قوم کاسپی‌ها که در سواحل دریای خزر می‌زیستند به مرور کوچ کردند و شهر قزوین را بنا نهادند و به همین دلیل است که در متون کهن عثمانی و عربی نام دریای خزر «بحرالقزوین» ذکر شده است. (سازمان میراث فرهنگی قزوین)

۴- تاریخ قزوین

ابن فقیه در کتاب اخبار البلدان که آن را به سال ۲۷۹ هجری تألیف کرده است درباره قزوین به نقل از بکر بن هیثم می‌گوید: دژ قزوین به فارسی، کشوین نامیده می‌شد. دیگر مولفان مانند ابن خردادبه در مسالک الممالک، بلادزی در فتوح البلدان و یاقوت حموی و در معجم البلدان عین این جمله را نقل کرده اند، (گلریز ۱۳۳۴ صص ۳۲ و ۳۳) شوالبه شاردن فرانسوی در سیاحت نامه خصوصی می‌نویسد: بیشتر مورخین اروپایی که درباره شهرهای ایران به بررسی پرداخته اند می‌گویند: قزوین «آرساس» باستانی است.

شادروان محمد حسن خان اعتماد السلطنه در کتاب مختصر تطبیق نقاط جغرافیایی می‌نویسد: کاسپینا اسم دریای مازندران است که آن را کاسپین هم می‌گویند ... چون طایفه کاسی در سواحل این دریا بوده اند. برخی مورخین فرنگی اروپایی نیز این واژه را از لغت کاس و کاسی و

کاسپیوس گرفته و آن را ماخوذ از نام طایفه ای می دانند که در پیرامون دریای قزوین (مازندران) سکونت داشته و نام خود را که کاسی یا کاسپین بوده است با آن دریا داده اند. به همین مناسبت یونانیان قدیم و اروپائیان امروزه نیز دریای خزر را کاسپین می خوانند. (گلریز ۱۳۳۴، صفحه ۳۷)

قزوین معرب کاسپین است چرا که اعراب نیز در کتب قدیم دریای خزر را به نام دریای قزوین خوانده اند اما اینکه کلمه قزوین که آن را ماخوذ از واژه کاسپین می دانیم به چه مناسبت به شهر قزوین اطلاق شده دشت قزوین در اعصار قدیم دارای موقعیت خاصی بوده است نخست اینکه چنانچه آثار نشان می دهد دریای خزر در قدیم از سمت جنوب به رشته کوههای البرز می پیوسته و دشت قزوین نسبت به این زمان به دریا نزدیکتر بوده ... دوم به واسطه زمینهای وسیع و هموار و قابل کشت و رودخانه ها و چشمه سارها عدیده و آب و هوای سالم دشت قزوین سرزمینی حاصلخیز بهشمار می آمده است. (گلریز ۱۳۳۴، صص ۴۳ و ۴۴). بطوریکه اما رافعی در کاب التدوین فی اخبار قزوین از خاتم الانبیا (ص) روایت کرده است که پیغمبر فرمود «قزوین باب من ابواب الجنة» (گلریز ۱۳۳۴، ص ۳۱) نام مینودر که آراسته به آرایه های آریایی است نیز نامی است که نگارنده کتابی به همین نام «سید محمد علی گلریز» به قزوین اطلاق کرده است.

درباره نام قزوین روایت دیگری به نقل از بکر بن هیثم قابل ذکر است: قزوین مرز دیلم بوده است. یکی از اکاسره لشکریان بسیار با سرکرده ای به آنجا فرستاد و جایگاه سپاهیان در این سرزمین قرار داشت هنگامی که برای آن «دشمنی پیدا شد و خود را آماده کارزار ساختند سرکرده آنان به یکی از زیردستانش گفت «این کش وین» یعنی این موضع را نگاهداری کن - پس دشمن گریخت و در آن مکان شهری بنا کردند و آن را کشوین نامیدند. آنگاه معرب نموده قزوین گفتند (گلریز ۱۳۳۴، ص ۳۴) معنای دیگری که برای قزوین آورده اند فراخ کنای یا پهن کرانه است که با توجه به زبانشناسی پهلوی و مطابقت با متون اوستایی بدست آمده است (به تفصیل در ص ۴۲، همان منبع آورده شده است).

۵- مطالعات تاریخی شهر قزوین

قزوین یکی از شهرهای باستانی ایران است که از تاریخ آن لااقل به هزاره های چهارم و پنجم قبل از میلاد می رسد . متاسفانه هنوز کاوشهای باستان شناسی کاملی در منطقه صورت نپذیرفته تا به کمک آن بتوان مراحل تکامل تمدن منطقه را مورد تحلیل قرار داد. با این وجود قدیمی ترین آثار به دست آمده در این منطقه در ناحیه برغان خوروین ۶۶ کیلومتری جاده تهران قدیم و تپه موشه لان اسماعیل آباد در جلگه ساوجبلاغ در هفتاد کیلومتری شرق قزوین مربوط به هزاره دو موسوم قبل از میلاد است (ورجاوند ۱۳۴۹ ، ص ۲۱) . همچنین کاوشهای اخیر باستان شناسی در تپه زاغه در سگز آباد در بخش بوئین زهرا نشانگر وجود تمدنی در هزار چهارم و پنجم قبل از میلاد است که یکی از قدیمی ترین آثار یکجانشینی بدست آمده در کل کشور است. (عباس حاجی آقا محمدی، ۱۳۷۷، ص ۱۳۲)

در این قسمت از بحث به بررسی نحوه پیدایش و رشد و تکامل شهر قزوین در دورانهای مختلف بر اساس متون تاریخی موجود خواهیم پرداخت :

الف- قزوین در قبل از اسلام-خاستگاه اولیه شهر

حمد الله مستوفی در تاریخ گزیده می نویسد : قدیمی ترین عمارت شهر قزوین بقعه ای به نام برون دهک بوده است که بانی آن معلوم نشده و مشهور است که شهرستان قزوین که محلتی است در میان شهر شاپور ذوالاکتاف ساخته ، آن زمان که از روم گریخته به ایران آمد ، تا بدانجا رسیدن هیچ آرام نداشت آنجا بر کنار رودخانه صومعه ی یزدان پرستی است نزول کرد اتفاقاً وزیرش و جمعی امراء که از بیم قیصر در کوههای بودند بدو پیوستند و با او به جنگ قیصر رفتند و مظفر شدند .

شاپور ذوالاکتاف چون به پادشاهی رسیدند زمین قرار را بر خود مبارک دانست . فرمود آنجا شهری بسازند معماران مشغول ساختن شدند ، دیلمان مزاحم ایشان بودند هر چه ایشان روز می

ساختند دیلمان به شب خراب می کردند . معماران به حضرت شاپور انهاد کردند . شاپور به دفع اعراب و دیگر طامعان ملک مشغول بود جواب فرستاد که دیلمان را به مال مشغول کنید و شهر بسازید بر ایناساس تاسیس شهر که اکنون ۱۳۸۰ شمسی است به ۱۹۷۵ پیش بر می گردد .
به گفته شاردن فرانسوی هسته اصلی شهر قزوین دژی بوده که در زمان اردشیر بابکان ساخته شده است وی معتقد است این دژ برای جلوگیری از حمله دیالمه بنا گردیده بود .
شاردن معتقد است جایگاه این دژ بی شک محلی است که میدان شاه زمان صفویه در آنجا واقع شده است .

دو آتشکده ساسانی یکی در شمال شرقی و دیگری در جنوب غربی در محوطه خارجی دژ وجود داشته است در توسعه بعدی قبل از اسلام محدوده شهر به تقریب ۴ برابر شده و حصار جدیدی بر گرد شهر کشیده شده که دارای دو دروازه شمالی و جنوبی بوده است بر اساس نظریه پروفیسور پوپ در این دره بازاری منحنی شکل شمالی - جنوبی به موازات حریم قبلی شهر احداث گردیده است که در مدخلهای ورودی و خروجی به دروازه های شهر منتهی می گردیده است .

ب- توسعه شهر در دوره اسلامی

بعد از فتح قزوین به دست مسلمین دو نفر از فرمانروایان عرب به نامهای مبارک غلام و موسی بن بغا به ترتیب از طرف هادی خلیفه عباسی و سپس موسی فرزند وی فرمانروای شهر شدند . این دو هر یک شهرکهایی برای سکونت خود و همراهانشان در قسمت های شمال غربی و شمال شرقی هسته قدیمی شهر بنا کردند که به ترتیب به نامهای مدینه موسی و مبارکه مشهور است .
در سال ۱۹۲ ه.ق به دستور ها رونق قسمت اعظم محلات موجود را در بر گرفت و مقرر گردید مسجد جامع شهر در آن بنا شود که به دلیل مرگوی این کار بعدا انجام پذیرفت . آتشکده جنوبی شهر برای احداث مسجد جامع انتخاب گردید . در توسعه های بعدی هر دو شهرک زیر بافت موجود شهر قرار گرفته در حال حاضر خیابانهای فردوسی ، خیام ، بوعلی ، و قسمتی از خیابان عدل بر روی

شهرک مبارکه قرار گرفته اند . همچنین خیابانهای سعدی و بوعلی بر روی مدینه موسی استقرار یافته اند (عباس حاجی آقا محمدی ، صص ۲۹۹ تا ۳۰۱) در نقشه محدوده شهرک و دیوار هارونی و هسته اصلی شهر قزوین در این دوره نشان داده شده اند .

ج- محدوده شهر قبل از صفویه

این دوره از زمان هارون الرشید به سال ۱۹۲ ه.ق تا سال ۹۵۵ ه.ق شروع سلطنت شاه طهماسب صفوی را در بر دارد . شهر از جانب جنوب ، مغرب و شرق چندان توسعه ای نداشته و حتی از ناحیه شمال شرقی نیز کوچک تر می شود . پس از هارون الرشید تا عصر صفویه شهر بارها به وسیله زلزله یا به دست مهاجمان مختلف به سختی آسیب دیده که هر بار به دست مردم از نو مرمت گردید . در این دوره مدینه موسی و مدینه مبارکه که هر دوی آنها نشانه حضور بیگانگان در شهر بود به کلی محو گردیده و جای خود را به باغهای مصفا می دهد .

بافت پر شهر در اطراف دژ قدیمی و هسته مرکزی تمرکز یافته و از اطراف رو به رشد می گذارد . اما حصار آن در همان حدود زمان هارون الرشید باقی می ماند . در این دوره شهر ۸ دروازه داشت . نقشه نشاندهنده محدوده های فوق الذکر است . آثار باقیمانده از این دوران عبارتند از : مسجد جامع، مسجد حیدریه، مسجد سوخته چنار، مسجد سنجیده، مقبره شاهزاده حسین، شیخ احمد غزالی، امامزاده آمنه خاتون و مقبره حمد الله مستوفی (عباس حاجی آقا محمدی، صص ۲۰۰ تا ۳۰۸)

د- محدوده شهر در زمان صفویه

این دوره منشاء تحولات و تغییرات عمده ای در کالبد شهر قزوین شد. با انتخاب قزوین به عنوان پایتخت در سال ۹۵۵ ه.ق توسط شاه طهماسب صفوی (۹۳۰ تا ۹۸۴ ه.ق) بر حسب ضرورت ساختمانها و تاسیسات و تجهیزات شهری مناسب با دستگاه سلطنت به وجود آمد آثار مهم این دره به نقل از سیاحت نامه شاردن عبارتند از : ۱- قصر شاهی یا عالی قاپو ۲- عمارت چهلستون

۳- باغ جنب یا قصر جنت که اقامتگاه شاهزادگان صفوی بود ۴- تعدادی کاخ برای سکونت رجال و تجار بزرگان ۵- میدان شاه به طول تقریبی ۲۱۴ متر و عرض ۶۵۱ متر ۶- مسجد شاه (مسجد النبی کنونی) ۷- مسجد پنجه علی ۸- مسجد و مدرسه ملاوردیخان ۹- مسجد پیغمبریه ۱۰- مسجد خلیفه سلطان و ... نقشه محدوده شهر را در دوره صفوی نشان می دهد (عباس حاجی آقا محمدی، ۳۰۹ و ۳۱۰).

۵ - محدوده شهر در دوران قاجاریه

در دوره قاجاریه بافت شهر به تدریج در داخل باغات حد فاصل بافت پر زمان صفوی تا حصار شهر گسترش یافت و بسیاری از ابنیه مهم که برخی از آنها هنوز باقی است در مجاورت راههای ارتباطی اصلی شهر احداث گردید. از این دوره ۳۰ مسجد، ۶ مدرسه علوم دینی و ۱۱ آب انبار قدیمی باقی مانده است. بنابر شواهد موجود شهر در این دوره از حد بالای قبلی فرا تر نرفته و توسعه کالبدی آن در داخل محدوده شهر صفوی صورت پذیرفته است. نقشه این محدوده و عناصر شاخص آن را نشان می دهد. این نقشه اولین نقشه ای است که در سال ۱۳۰۶ شمسی به شیوه ای علمی و درست از قزوین تهیه شده است و متأسفانه تهیه کننده آن معلوم نیست. در این دوران مجموعه کاخهای صفویه هنوز در مرکزیت شهر قرار دارند و راههای ارتباطی شهر عموماً به این مجموعه منتهی میگردد. بلوار چهار باغ به صورت یک محور شمالی جنوبی از عمارت عالی قاپو شروع گردیده و به عمارت تلگراف خانه در جنوب منتهی می شود.

این محور که مهمترین خیابان شهر بوده در سمت غرب خود مسجد جامع و در شرق خود بازارچه دولتی را داشته است (همان ماخذ صص ۳۱۵ و ۳۱۶) تمام این بناها در حال حاضر نیز موجودند به جز عمارت تلگراف خانه که در زمان رضا خان پهلوی تخریب و میدان سپه به جای آن ساخته شد. هشت دروازه ای هم که از زمان صفوی در شهر وجود داشته همچنان به قوت

خودباقی بودند . هم اکنون از این ۸ دروازه فقط دو تای آنها باقیمانده است (دروازه تهران قدیم و دروازه درب کوشک)

و - قزوین در آغاز سلطنت پهلوی

آغاز دوره پهلوی با روی کار آمدن رضا شاه و مصادف با تحولات جهان در پی انقلاب صنعتی بود . چهره شهر ها همگام با این تحولات رو به دگرگونی گذاشت . از سال ۱۳۰۸ که اتومبیل و وسایل نقلیه موتوری به شهر ها وارد شدند خیابانهای تنگ با شکل زولبیایی پاسخگو نبودند . بالطبع قزوین نیز این جریانات دور نماند . خیابان کشی های در ابتدا بطور بطئی و سپس بی پروا به کالبد شهر حمله ور گشت . در این زمان سر لشگر آقا کریم بوذر جمهری فرمانده لشگر یکم به ریاست شهرداری تهران برگزیده شد و باحرارت زیاد الوصفی به خرابی ساباتنها و توسعه خیابانها پرداخت . اولین اصلاحات شهر سازی در قزوین از سال ۱۳۱۰ با کشیدن خیابان پهلوی (امام فعلی) بین دروازه رشت و دروازه پنبه ریشه (یا باغ شاه) (میدان ولیعصر فعلی آغاز شد و با احداث خیابانهای دیگری مثل طالقانی (که بر خیابان لاله زار منطبق است) ، فردوسی (که بر خیابان کوچه باغ منطبق است) امتداد خیابان چهار باغ دولتی تا ایستگاه راه آهن (که متاسفانه با تخریب عمارت پست خانه و مهمانسرای سعد السلطنه همراه بود) سید محمد علی گلریز در کتاب مینودر ص ۲۸ خیابانهای کشیده شده را ۱۵ خیابان ذکر میکند . خیابانهای تبریز ، سلامگاه ، شهرداری عبید زاکانی ، مولوی و نادری از دیگر خیابانهایی هستند که با تخریب بافت شهری ساخته شدند . حسینیه امینی ها که از معروفترین بناهای قدیمی می باشد دارای سردر بسیار زیبایی بوده که به واسطه احداث خیابان مولوی از بین رفته است . توسعه و گسترش شهر علیرغم جنگ جهانی دوم و تصرف ارتش روس (۳۲۰ خورشیدی) و بحرانهای داخلی و تحلیل کاهش جمعیت رو به شمال ، شمال شرقی با رشد کندی آغاز شد .

حصار شهر که اغلب با مصالح کم دوام ساخته شده بود از بین رفت همچنین از هشت دروازه شهر ۶ تای آنها تخریب شد و شهر کم کم سیمای قدیمی خود را از دست داد و به وسیله خیابانهای متقاطع و متعدد به صلیب کشده شد . نقشه شهر قزوین را که در سال ۱۳۱۵ خورشیدی توسط دونالد ویلبر تهیه شده است نشان می دهد در این نقشه موقعیت محلات ، خیابانها و بنا های مهم دیده می شود .

اهمیت این شهر باستانی این است که در زمان شاه طهماسب صفوی پایتخت ایران بوده است. نخستین خیابان ایران (خیابان سپه) در قزوین ساخته شد . آب انبار سردار بزرگ ترین آب انبار تک گنبدی جهان در قزوین می باشد. (سازان میراث فرهنگی قزوین)

۶- مطالعات اقتصادی

استان قزوین یکی از مراکز مهم کشاورزی ، صنعتی و تجاری کشور است . دشت قزوین که یکی از مناطق با اهمیت کشاورزی است محصولاتی چون گندم ، جو ، چغندر ، حبوبات ، پنبه ، انگور ، پسته ، گردو ، صیفی جات ، انواع میوه هاو دانه های روغنی و دیگر گیاهان صنعتی را در خود پرورش می دهد از این میان انگور و پسته قزوین از شهرت جهانی برخوردار است . این استان از نظر پرورش دام و طیور نیز یکی از مراکز عمده کشور به حساب می آید . شهر قزوین از مراکز مهم صنعتی کشور است . استقرار این استان در نزدیکی تهران و عامل ممنوعیت احداث صنایع در محدوده ۱۲۰ کیلومتری تهران باعث جذب سرمایه در منطقه شده است . استقرار شهر صنعتی البرز در ۱۱ کیلومتری جنوب شرقی قزوین در زمینی به مساحت ۹۰۰ هکتار مهمترین مرکز صنعتی استان را به وجود آورده است . این شهر صنعتی ۳۴۷ کارخانه و حدود ۷۰ کارگاه صنعتی و تولیدی را در خود جای داده است و به عنوان اولین شهر صنعتی ایران در سال ۱۳۴۶ به منظور اجرای سیاستهای تمرکز زدایی دولت احداث گردید .

قرارگیری قزوین بر سر راههای عمده از دیر باز یکی از عوامل موثر اقتصادی در شهر بوده است .
جاده ابریشم قدیمی ترین و مهمترین جاده تجاری دنیای قدیم از قزوین عبور می کرده است . در
دوران قاجار نیز از زمانیکه روابط تجاری ایران و روس آغاز شد قزوین به عنوان یکی از عوامل
مهم رشد شهر در دوره قاجار همین امر بوده است . هم اکنون نیز قزوین یکی از مراکز مهم
ترانزیت کالا در کشور به حساب می آید .

بر اساس آخرین سر شماری عمومی نفوس و مسکن در کشور (۱۳۷۵) توزیع شاغلان در
بخشهای اقتصادی نشان می دهد که بخش خدمات با اشتغال ۳۸.۹٪ بالاترین سهم اشتغال را در
شهر دارد . دومین بخش اقتصادی در استان صنعت و معدن است که ۳۳.۶٪ از شاغلان در آن
فعالیت دارند . همچنین ۲۷.۵٪ از شاغلان در بخش کشاورزی اشتغال داشته اند . تحولات
اقتصادی در دهه ۶۵ تا ۷۵ حاکی از کاهش ۷.۹٪ درصد از بخش کشاورزی و افزایش ۵.۶٪ و ۳.۷٪
در بخشهای صنعت و خدمات است .

۷- مطالعات اجتماعی و فرهنگی

شهر قزوین از جمله شهرهای تاریخی بوده که از نظر جمعیتی دوره های رونق و رکود زیادی را
پشت سر گذاشته است . انتخاب قزوین به عنوان پایتخت در دوران صفویه موجب رونق بیش از
پیش شهر شد و با افزایش چشمگیر جمعیت همراه بود . با انتقال حکومت صفویه و تعویض
پایتخت بار دیگر از رونق شهر کاسته شد . جمعیت شهر که در بعضی سفرنامه ها تا دویست هزار
نفر ثبت شده (جرج کرزن ، ایران و قضیه ایران) در سال ۱۲۸۵ قمری به حدود ۲۵ هزار نفر
کاهش یافت (چارلز ایساوی ، تاریخ اقتصادی ایران) این فراز و نشیبها تاثیرات در شهر به جای
گذاشت .

حرکت جمعیت در ادوار گذشته موجب شده که اقوام مختلفی در این شهر سکونت داشته باشند و
با هم آمیزش نمایند به طوریکه جمعیت کنونی شهر آمیزه ای از اقوام گوناگون است . (مهندسین

مشاور شارمند) ترکها که در زمان سلطنت صفویه و پایتختی قزوین به شهر آمدند از جمله این اقوام هستند. همچنین اخیرا بر اثر جاذبه تهران به عنوان مرکز، برخی از مهارتها از شهرهای شمالی کشور باعث اسکان جمعیت قابل توجهی از ایشان در قزوین شده است.

الف- آئین مردم قزوین:

با توجه به آثاری که باستانشناسان در پیرامون قزوین کشف کرده مسلم گردیده است که در دوران ما قبل تاریخ کسانیکه در این نواحی می زیستند آئین آفتاب پرستی داشتند. پس از ظهور زردشت آثار نشان می دهد که مردم سرزمین قزوین راه و روش یزدان پرستی پیش گرفته اند و از آئین مزدیسنا پیروی می کرده اند. دلیل آن نیز مقصوره مسجد جامع کبیر است که بر غم باستانشناسان آتشکده بود و بعدا به صورت مسجد در آمده است (سید محمد علی گلریز ۱۳۶۸ و ص ۴۴۶)

پس از ظهور اسلام در سال ۲۴ قمری به واسطه خیانت دیالمهاعراب شهر قزوین را فتح کردند و مردم شهر به اسلام گرویدند. همینکه مذاهب در میان مسلمانان اهل قزوین آئین شافعی را برگزیدند و معدودی هم حنفی و شیعی بودند که بعد ها بر تعدادشان افزوده شد تا وقتی که شمشیر شاه اسماعیل صفوی طومار آئین شافعی و حنفی را در نوردید و آئین جعفری، اثنی عشری جایگزین آن گردید. (سید محمد علی گلریز ۱۳۶۸ صص ۸ تا ۳۳۶) امروزه نیز اغلب قریب به اتفاق مردم شهر را شیعیان تشکیل می دهند اندکی مسیحی و آشوری نیز در شهر باقی مانده اند که تعدادشان بسیار اندک است. تعداد انگشت شماری هم از زردشتیان در اواخر قرن گذشته خورشیدی به قزوین آمدند که منشاء خدمات بسیار ارزشمند بای شهر بودند. ارباب بهمن که پست و تلگرافخانه را در قزوین دایر کرد روانشاد خلد آشیان ارباب برزو و پورشاپور مهرشاهی که گراند هتل چندین سینما و کارخانه برق در قزوین دایر کرد و منشاء خدمات موثری برای شهر بوده است از جمله ایشان هستند.

ب- زبان و لهجه :

هم اکنون علاوه بر لهجه شیرین قزوینی مردم با زبان فارسی فصیح و گویشهای ترکی و کردی نیز تکلم می نمایند همچنین در محاورات روزمره آنان بسیاری از کلمات فارسی که ریشه در زبان مادها و پهلوی دارد نیز به کار می رود (مهندسین مشاور شارمند ۱۳۶۹ ، ص ۴۰۸)

ج- هنرمندان و شخصیت‌های برجسته قزوین :

شهر قزوین در طول تاریخ اجتماعی خود شخصیت‌های برجسته علمی ، هنری و سیاسی به این مرز و بوم هدیه کرده است . در اینجا به ذکر اسامی برخی از آنها می پردازیم تا هم از آنان به نیکی یاد کرده باشیم وهم رسم ادب و احترام را به جای آورده باشیم .

ادبا و شعرا : علامه دهخدا (معروف به دخو) ، علامه محمد قزوینی ، عبید زاکانی ، عارف قزوینی ، سید اشرف الدین حسینی قزوینی (نسیم شمال) واعظ قزوینی ، وحید قزوینی ، میرزا علاء الدوله ، عبدالنبی فخر الزمانی و ...

هنرمندان و خوشنویسی و چون مالک دیلمی ، علیرضا عباسی ، میرعماد قزوینی ، عماد الکتاب قزوینی و ... که به ظهور مکتب قزوین در هنر نقاشی صفوی کمک کردند . هنرمندان موسیقی معاصر هم افرادی چون عارف قزوینی ، درویش غلامحسین جناب ، استاد ابوالحسن اقبال آذر ، قمر الملوک وزیر و ... همچنین قزوین در عرصه سیاست نیز دارای چهره ای شاخص چون رئیس جمهور شهید رجایی و دکتر ابراهیم یزدی وزیر امور خارجه سابق ، بهزاد نبوی نایب رئیس کنونی مجلس شورای اسلامی و .. می باشد و یکی از مراکز مهم نهضت ملی گرایی ایران به شمار می آید.

منابع:

- گلریز ، سید محمد علی ، ۱۳۳۴مینودر ، انتشارات طاها
- حاجی آقا محمدی ، عباس ، سیمای استان قزوین ، ۱۳۷۷
- ایساوی ، چارلز؛ تاریخ اقتصادی ایران (عصر قاجار ۱۳۳۲-۱۲۱۵هـ-ق)؛ ترجمه یعقوب آژند؛ تهران: نشر گستره، ۱۳۶۹.
- طرح تفصیلی قزوین ، مهندسین مشاور شارمند ۱۳۶۹